

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Концептуальні засади забезпечення сталого розвитку інформаційної сфери України: моногр. / [Я. В. Котляревський, О. В. Мельников, А. М. Штангрет, Е. П. Семенюк, В. І. Воробйов]; ПрАТ «Укр. наук.-дослід. ін-т спец. видів друку». – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 148 с.
2. Організаційно-економічний механізм розвитку видавничо-поліграфічної галузі в процесі гарантування інформаційної безпеки України: моногр. / Я. В. Котляревський, А. М. Штангрет, О. В. Мельников. – Львів: Укр. акад. друкарства, 2012. – 214 с.
3. Воротіна Л. І., Котляревський Я. В. Стратегія управління підприємствами видавничо-поліграфічного комплексу: моногр. / Л. І. Воротіна, Я. В. Котляревський. – Львів: Укр. акад. друкарства, 2012. – 184 с.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (ост. зміни 08.12.2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Stock market infrastructure development agency of Ukraine (SMIDA) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua/db/emitent>.
6. Управління основними фондами торговельного підприємства: моногр. / А. А. Садеков, О. В. Воскобаєва. – Донецьк: Ноулдж, 2011. – 209 с.

УДК 65.012

Бохонко О.В.*магістр**Луцького національного технічного університету***Стрільчук Р.М.***кандидат економічних наук,**викладач кафедри економічної кібернетики**Рівненського державного гуманітарного університету*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА» В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ДУМЦІ

В статті узагальнено науковий зміст поняття «діагностика» в різних галузях знань. Розкрито сучасні підходи щодо тлумачення та запропоновано авторське бачення сутності поняття «економічна діагностика». Уточнено мету та завдання економічної діагностики на сучасному етапі розвитку підприємств.

Ключові слова: діагностика, економічна діагностика, науковий підхід, управління, підприємство.

Bohonko O.V., Strilchuk R.M. ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЩНОСТІ ПОНЯТТЯ «ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДИАГНОСТИКА» В СОВРЕМЕННОЙ НАУЧНОЙ МЫСЛИ

В статье обобщено научное содержание понятия «диагностика» в различных областях знаний. Раскрыты современные подходы к толкованию и предложено авторское видение сущности понятия «экономическая диагностика». Уточнено цели и задачи экономической диагностики на современном этапе развития предприятий.

Ключевые слова: диагностика, экономическая диагностика, научный подход, управление, предприятие.

Bokhonko O.V., Strilchuk R.M. TRANSFORMATION OF ESSENCE CONCEPT OF «ECONOMIC DIAGNOSIS» IN MODERN SCIENTIFIC THOUGHT

The scientific content of the term «diagnostics» in various fields of knowledge is summarized in the article. Modern approaches to the interpretation are revealed and the author's vision on the essence of the concept of «economic diagnosis» is suggested. Objective and tasks of economic diagnostics are specified at the modern stage of enterprises' development.

Keywords: diagnostics, economic diagnostics, scientific approach, management, enterprise.

Постановка проблеми. У зв'язку із високими темпами виробництва у всьому світі значну увагу приділяють питанням якісної економічної діагностики. Кожне підприємство має за мету рухатись за чітко визначеним шляхом до задуму. Реалії сьогодення відіграють велике значення у запланованому процесі досягнення цілі, виникають розбіжності реальної траєкторії руху від запланованої, які можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки для діяльності підприємства, що вимагає їх завчасного діагностування.

Невизначеність і швидкоплинність сучасного ринкового середовища також викликає появу низки проблем в господарській діяльності підприємства, які призводять до зниження ефективності діяльності. Найчастіше це є наслідком впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища як результат несвоєчасного проведення економічної діагностики.

Кризові явища в Україні також зумовлюють необхідність глибокого вивчення стану діяльності підприємств

задля впровадження механізму запобігання їх банкрутству. За таких обставин економічна діагностика виступає важливим інструментом своєчасного розпізнавання кризового стану на підприємстві.

Отже, багатозначність застосування економічної діагностики в управлінні підприємствами вимагає дослідження трансформації сутності даного поняття, уточнення його змісту, мети і завдань на сучасному етапі економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу висвітленню змісту поняття «економічна діагностика» приділено у наукових працях українських та зарубіжних вчених сучасності. Зокрема, Н. Визгунов розкриває еволюцію підходів до системної діагностики підприємства [1]. А. Воронкова та А. Донець зосереджують увагу сутності та на особливостях діагностики конкурентоспроможності підприємства [3; 4]. Такі вчені як О. Дробишева [5] та О. Коваленко [6] узагальнюють підходи до визначення поняття «економічна

діагностика». Теоретичне забезпечення діагностики як превентивний захід запобігання банкрутства підприємства знаходить своє відображення в роботі Л. Соколової [20]. Низка авторів розкриває поняття діагностики з позицій забезпечення економічної безпеки промислового комплексу та підприємств зокрема [8; 13]. І. Кривов'язок пропонує застосовувати комплексний підхід в процесі визначення сутності та реалізації економічної діагностики, звертає увагу на особливості фінансової діагностики підприємства [9; 10]. Він також вказує на необхідність застосування діагностики в умовах кризи [11]. Ю. Саликов розглядає діагностику як пріоритетну умову створення інтеграційних формувань [17]. М. Самсонова пропонує застосовувати економічну діагностику з метою оцінювання стану ринку науково-технічної продукції [18].

Проте, ще й досі не існує чіткого розуміння сутності економічної діагностики, тому що як наука остання виникла віднедавна, а відтак існує чимало невіршених питань, які супроводжують її розвиток: походження поняття, змістовне наповнення, цілеспрямованість, завдання.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні сутності економічної діагностики підприємства, встановленні її змісту, мети та завдань на сучасному етапі розвитку теорії управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність поняття «діагностика» пройшла складний шлях еволюції, спочатку його трактували з точки зору медицини. У дослівному перекладі із грецької «діагноз» перекладається як ідентифікація, виявлення. Тобто процес дослідження носія діагнозу задля одержання медичного висновку про стан здоров'я [5, с. 172]. Головною відмінною особливістю економічної діагностики від медичної, окрім об'єкта дослідження є те, що медична діагностика покликана вирішувати проблему, коли вона вже існує, а економічна – задля запобігання її виникненню.

Із розвитком механіки, на початку ХХ ст., методи діагностики почали знаходити своє відображення у техніці. Нині дана сфера діяльності є предметною областю здійснення діагностики. Діагностика широко застосовується для проведення аналізу та моніторингу результатів при будівництві, реконструкції та експлуатації будівель.

На рисунку 1 нами узагальнено зміст поняття «діагностика» в різних галузях знань та вказано на необхідність його тлумачення як функції управління.

Застосування економічної діагностики набуло найбільшого поширення для аналізу управління підприємством, її все частіше визначають як одну із найважливіших галузей знань сучасної теорії управління. Однак, поки що не існує загальноприйнятого понятійного апарату, порівняно із медичною і технічною науками, які мають достатню теоретичну базу діагностики. Значні труднощі спостерігаються й при розробці термінологічної бази, що спричинено її новизною як інструмента діагностики діяльності підприємства.

О. Муравйов, який провів перші загальні дослідження в області економічної діагностики

в Росії у 80-і рр. ХХ ст. вважає, що «економічна діагностика... повинна служити цілям експрес-аналізу, тобто аналізу швидкого і відносно дешевого... Можливо, що більш точним є визначення економічної діагностики як одного із прийомів аналізу, який дозволяє зробити висновок про будь-яку сторону діяльності об'єкта, не проводячи безпосередніх спостережень (вимірів) у цій сфері, а лише складаючи динаміку відповідних показників» [14, с. 42–43].

Дане трактування економічної діагностики показує її динамічність, проводиться порівняння показників у часовому вимірі, є необхідність визначення нормативних значень показників, які для різних періодів розвитку підприємства є найбільш інформативними. Із визначення О. Муравйова [14, с. 50], економічна діагностика розглядається з точки зору системи дій, які є необхідні для визначення діагнозу та виявлення певних порушень у діяльності підприємства.

На думку Н. Візгунова, діагностика підприємства являє собою процес управління і вивчення показників, які характеризують діяльність підприємства, ідентифікації відхилень фактичного стану об'єкта від планового і розробки на основі проведеного аналізу рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності підприємства [2, с. 262]. Проте, автори лишили поза увагою методичний інструментарій, за допомогою якого власне й здійснюється процес діагностики підприємства.

І. Кривов'язок під економічною діагностикою розуміє процес дослідження стану об'єкта, встановлення відхилення від нормального перебігу процесів за допомогою існуючого методологічного інструментарію з метою виявлення проблем, вузьких місць, як нині існуючих, так і таких, що виникатимуть в майбутньому, а також їх усунення та визначення шляхів подолання засобом прийняття ефективних управлінських рішень [9, с. 12]. Разом з тим, автором не вказано на причини виникнення відхилень, хоча цілком зрозуміло, що необхідність встановлення факторів впливу на перебіг даного процесу підлягає увазі.

На думку А. Рогового, економічна діагностика дозволяє здійснити не лише комплексний аналіз фінансово-майнового стану підприємства, встановити фактори внутрішнього та зовнішнього впливів, але і визначає стратегічні пріоритети його подаль-

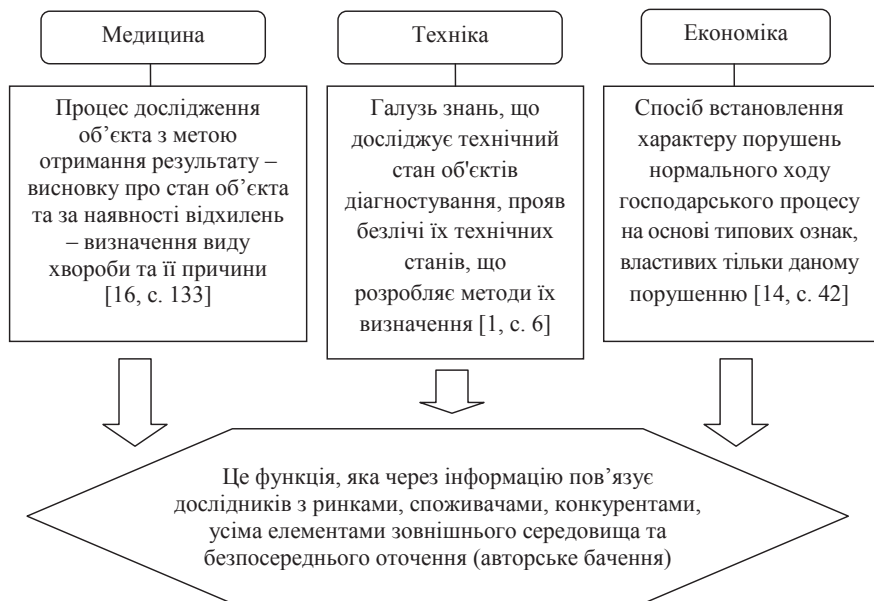

Рис. 1. Тлумачення змісту поняття «діагностика» у різних науках

шого функціонування [16, с. 457]. Проте, економічна діагностика визначає не лише стратегічні, але й тактичні пріоритети, завдяки чому прискорюється реагування на вплив факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

М. Самсонова сучасну економічну діагностику ринку розглядає як ефективну комплексну систему спостережень, контролю і управління розвитком ринку і окремих її сегментів. Її використання дозволить отримати агреговане уявлення про ринок на основі синтезу будь-якої інформації, виявити найбільш значущі фактори, які впливають на розвиток даного ринку [18, с. 169]. Разом з тим, авторка лишає поза увагою вплив ринку на управління діяльністю підприємств, що має місце і в ринковій, і у регуляторній економіці.

С. Слущка та Л. Чебикіна трактують економічну діагностику як процес збору (шляхом постійного моніторингу) та обробки необхідної повної та достовірної інформації про стан управлінського об'єкту та являється інструментом об'єктивної оцінки ефективності економічної діяльності [19, с. 128]. Проте, автори не зазначають, з якою метою буде здійснюватись діагностування.

Л. Соколова та Т. Полозова вважають, що діагностика економічної системи – це сукупність досліджень щодо визначення цілей функціонування підприємства, методів їхнього досягнення і виявлення недоліків [20, с. 154]. Дане визначення, на нашу думку, є вузько спрямованим і може стосуватись багатьох процесів, наприклад, стратегічного планування, формування потенціалу підприємства тощо. Відтак, визначення є неповним і потребує удосконалення змісту.

Проведений нами аналіз сутності поняття «економічна діагностика», дозволяє виокремити наступні підходи до його визначення (табл. 1).

Аналіз наукової економічної літератури показав, що серед підходів до тлумачення сутності поняття «економічна діагностика» домінують системний та процесний підходи.

Це дозволяє трактувати поняття «економічна діагностика» наступним чином: це системний збір, аналіз, та опрацювання даних діяльності підприємства спеціальними методами, який передбачає послідовний підхід до формування цілей економічної діагностики, розроблення та реалізації діагностичних процедур, заходів поліпшень щодо встановлення стану підприємства і визначення шляхів його адаптації до реальних та перспективних умов ринкового середовища.

Головною метою економічної діагностики є встановлення діагнозу досліджуваного об'єкта та виявлення змін його стану з ціллю формування майбутніх перспектив розвитку. Лише при досягненні визначеної мети на основі формування аналітичної бази даних діагностики, ми можемо говорити про перехід до вибору економічної політики та стратегії шляхом розробки та прийняття управлінських рішень.

У зв'язку із мінливістю ринкових умов, функціонування підприємства є нестабільним і невизначеним як у зовнішньому, так і внутрішньому середовищі. За допомогою діагностичних процедур ми можемо всебічно проаналізувати економічну діяльність підприємств, а також виявити перспективи його розвитку.

Основними завданнями економічної діагностики підприємства є [6, с. 23]:

Таблиця 1

Критичний аналіз сутності поняття «економічна діагностика»

Автор	Підхід до тлумачення	Переваги	Недоліки
Н. Візгунов [2, с. 262-269]	Процесний	- вказано на взаємозв'язок управління з діагностованими показниками; - спрямування рекомендацій на підвищення ефективності діяльності.	- не розкрито етапи реалізації діагностики підприємства; - лишається поза увагою інструментарій здійснення діагностики.
А. Воронкова [3, с. 138]	Управлінський	- діагностика конкурентоздатності потенціалу; - акцентується увага на зовнішньому середовищі.	- не розкрито механізм реалізації діагностики.
А. Донець [4, с. 58-59]	Ресурсний	- діагностика зводиться до оцінки ресурсного потенціалу підприємства та ефективності його використання.	- аналізується вузьке коло проблем діяльності підприємства.
Б. Коллас [7, с. 478]	Процесний	- небажані відхилення у господарській діяльності враховуються на етапі вибору корегуючих рішень.	-
І. Кошкіна та Е. Мубаракшина [8, с. 11]	Системний	- в основі діагностики лежать індикатори, які оцінюють внутрішні ресурси, готовність до сприйняття змін, управлінську та організаційну мобільність.	- не здійснює констатацію стану фінансово-господарської діяльності на момент проведення діагностики.
І. Кривов'язюк [9, с. 15]	Процесний	- встановлення відхилень від нормального перебігу процесів, включаючи існуючий методичний інструментарій.	- увага зосереджується на вузьких місцях.
Ю. Саликов [17, с. 97-98]	Фінансово-аналітичний	- дослідження системи управління, яка визначає її регулярну оцінку параметрів за даними фінансового обліку на основі стандартних процедур аналізу.	- основний акцент робиться на оцінці фінансового стану на основі аналітичної інформації.
М. Самсонова [18, с. 169-171]; С. Слущка та Л. Чебикіна [19, с. 128]	Інформаційно-аналітичний	- агреговане уявлення про стан системи та фактори впливу; - використання моніторингу; - формування інформаційної бази даних.	- залишається поза увагою вплив ринку на управління підприємством; - не визначено мети діагностики.
З. Соколовська [21, с. 164-165]	Системний	- всебічна оцінка стану об'єкта; - виявлення проблем функціонування та визначення шляхів їх вирішення, враховуючи коливання параметрів системи.	-

– об'єктивна оцінка результатів комерційної діяльності, комплексне виявлення невикористаних резервів, мобілізація їх для підвищення ефективності підприємства в майбутніх планових періодах, а також виявлення прорахунків у роботі їх винуватців, досягнення повної відповідності, матеріального та морального стимулювання за результатами праці та якості роботи;

– постійний контроль раціональності функціонування господарських систем, контроль за виконанням планів і бюджетів, контроль за процесами виробництва та реалізації продукції, а також своєчасне виявлення і використання поточних внутрішньовиробничих резервів з метою забезпечення виконання і перевиконання плану;

– прогнозування господарської діяльності, наукове обґрунтування перспективних планів, оцінка очікуваного виконання плану.

Таким чином, економічна діагностика покликана стати тим ефективним інструментом, який може застосовуватись управлінням з метою запобігання виникнення проблем в процесі функціонування підприємств, а також з метою встановлення перспективності їх розвитку.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки.

Економічна діагностика виступає важливою передумовою ефективного функціонування підприємств. Під час реалізації цілей та завдань управління діяльністю підприємства важливе значення відіграє дослідження наукових підходів щодо визначення змісту поняття «економічна діагностика», критичний аналіз яких дозволяє встановити змістовну основу та сфери її застосування.

На основі виявлених недоліків у трактуванні змісту поняття «економічна діагностика» вважаємо, що дане поняття слід тлумачити як системний збір, аналіз, та опрацювання даних діяльності підприємства спеціальними методами, який передбачає дослідницький підхід до формування цілей економічної діагностики, розроблення та реалізації діагностичних процедур, заходів поліпшень щодо встановлення стану підприємства і визначення шляхів його адаптації до реальних та перспективних умов ринкового середовища.

Для науки є досить важливим розвиток нових принципів та методів, за допомогою яких здійснюється економічна діагностика, яка допомагає підприємствам покращити свій економічний стан, стан системи управління, а також покращити використання потенціалу. Щоб здійснити усе вище перераховане в організації процесу економічної діагностики необхідно використовувати системно-процесний підхід, який має узгоджуватись з метою та завданнями економічної діагностики. Лише при детальному плануванні, моделюванні і постійному контролі знизиться ризик отримання недостовірних результатів діагностики підприємства.

Перспективи подальших досліджень, відтак, слід спрямувати в напрямку розробки методичної бази проведення економічної діагностики підприємства на засадах системно-процесного підходу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Біліченко В.В. Основи технічної діагностики колісних транспортних засобів: навч. посіб. / В.В. Біліченко, В.Л. Крещенецький, Ю.Ю. Кукурдзак. – Вінниця: ВНТУ, 2012. – 118 с.

2. Визгунов Н.П. Эволюция подходов к системной диагностике предприятия: от «телеологических» к «конструкционным» моделям / Н.П. Визгунов, А.Н. Визгунов // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2011. – № 6 (1). – С. 262–269.
3. Воронкова А.Е. Конкурентоспособность предприятия: механизм управления та диагностика / А.Е. Воронкова // Экономика промышленности. – 2009. – № 3. – С. 133–137.
4. Донець А.А. Методичний підхід до діагностики конкурентоспроможності готельних підприємств / А.А. Донець // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – № 1 (16). – С. 58–64.
5. Дробишева О.О. Сучасні підходи до визначення поняття «економічна діагностика» / О.О. Дробишева, Д.В. Головіна. // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2014. – с. 175–176.
6. Коваленко О. В. Сутність діагностики стану господарської діяльності підприємства / О. В. Коваленко, М. О. Зайцева. // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2013. – № 5. – С. 21–26.
7. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия: Проблемы, концепции и методы: учеб. пособие / Б. Коласс; Пер. с фр. Я.В. Соколов. – М.: Финансы: ЮНИТИ, 1997. – 576 с.
8. Кошкина И.А. Методологический подход к проведению диагностики экономической безопасности промышленного комплекса / И.А. Кошкина, Э.Р. Мубаракшина // Современные исследования социальных проблем. – 2012. – № 8(6). – С. 4–20.
9. Кривов'язок І.В. Економічна діагностика: навч. посіб. / І.В. Кривов'язок. – Видання 2-ге. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 456 с.
10. Кривов'язок І.В. Теоретичні засади фінансової діагностики підприємства / І.В. Кривов'язок, О.Я. Кость // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць. Луцький державний технічний університет. Випуск 4(15). – Луцьк, 2007. – С. 232–247.
11. Кривов'язок І.В. Кризові явища в українській економіці та їх зв'язок з циклічністю / І.В. Кривов'язок // Економіка та держава. – 2010. – № 12. – С. 48–50.
12. Литвин З.Б. Необхідність діагностики в умовах антикризового управління діяльністю підприємства / З.Б. Литвин // Економічний аналіз. – 2015. – Том 21. № 2. – С. 152–156.
13. Локтионова Ю.А. Идентификация состояния экономической безопасности предприятия методами диагностики / Ю.А. Локтионова // Социально-экономические явления и процессы. – 2013. – № 4 (50). – С. 88–94.
14. Муравьев А.И. Теория экономического анализа: проблемы и решения / А.И. Муравьев. – М.: Финансы и статистика, 1988. – 144 с.
15. Посилкіна О.В. Економічна діагностика: навч. посіб. / О.В. Посилкіна, К.С. Світлична. – Х.: Вид-во НФаУ, 2014. – 133 с.
16. Роговий А.В. Економічна діагностика підприємства: теоретичні та практичні аспекти дослідження / А.В. Роговий // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 6. – С. 457–459.
17. Саликов Ю.А. Диагностика финансово-экономического состояния предприятия как приоритетное условие образования интеграционных форм / Ю.А. Саликов, Л.Н. Дмитриева, А.С. Барзенкова // Технологии пищевой и перерабатывающей промышленности АПК – продукты здорового питания. – 2014. – № 1. – С. 97–105.
18. Самсонова М.В. Использование экономической диагностики для оценки состояния рынка научно-технической продукции / М.В. Самсонова // Экономические науки. – 2012. – № 36–1/4. – С. 169–171.
19. Слуцкая С.В. Экономическая диагностика хозяйствующего субъекта как инструмент стратегического менеджмента / С.В. Слуцкая, Л.В. Чебыкина // Инновационная наука. – 2015. – № 10. – С. 128–130.
20. Соколова Л.В. Теоретичне забезпечення діагностики як превентивний захід запобігання банкрутства підприємства / Л.В. Соколова, Т.В. Полозова // Вісник НТУ «ХПІ». – 2014. – № 65(1107). – С. 154–162.
21. Соколовська З.М. Використання нечітких експертних систем в практиці економічних досліджень [Електронний ресурс] / З.М. Соколовська // Економіка: реалії часу: [електрон. журн.]. – 2012. – № 1. – С. 162–168.